

Kültürel Varlıkların Onarımı ve Korunmasıyla İlgili Uluslararası Araştırma Merkezi

ICCOM

Prof. Dr. Cevat Erder

1964 yılında Venedik'te yapılmış olan ve kültürel varlıkların korunması konusunda bir dönüm noktası sayılan toplantıda alınan kararlara uygun olarak geliştirdiği eğitim programları ile, 1966'dan bu yana 4,000 kadar uzmanın eğitimine katkıda bulunmuştur.

Genellikle ülkemizde pek fark gözetilmeden, bütün uluslararası kuruluşlara, özleri tek türmüş gibi bakılır. Esasta bunların aralarında, kuruluş biçimi olarak hiç küçümsenmemesi ve ilişkilerde dikkate alınması gereken önemli bir fark vardır. Bu önemli farkı sergileyebilecek bir iki örnek vermenin yararlı olacağı kanısındayım.

Son yıllarda adı pek sık geçen ve özellikle medyada kamusal bir kuruluşmuş gibi yansıtılan ICOMOS (Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi), uluslararası bir sivil toplum kuruluşudur. Yani üyeleri kişilerdir. Belirli ilkelere göre, yönetmeliklere uygun olarak yönetilen ve üyelerini bu ilkelere uygun olarak seçen bir kuruluştur. Kültürel varlıkların korunması ile ilgili çeşitli disiplinlerde uzmanlaşmış veya değişik nedenlerle ilgili olan, uzmanlar tarafından önerilmiş kişiler, ICOMOS'un üyeleridir. Hali hazırda ICOMOS'un 100'ü aşkın ülkeden 7000'e yakın üyesi bulunmaktadır ve bu üyelerden aldığı aidatla yönetilir. Bir sivil toplum kuruluşu olarak da, ülkelerin politik baskılarının etkisi dışında kalır. İlginç yönünde ve uzmanlığının sınırları içinde faaliyet gösterir. Konusunda tarafsız ve bilimsel kararlar alır ve çalışmalar yürütür. Uluslararası toplantılarında alınmış olan uluslararası kararları savunur. Bir sivil toplum kuruluşu (STK) olarak, uluslararası deyimini ile (NGO)¹ grubu içinde gözüktür.

ICCOM ise, uluslararası bir (resmi) kamu kuruluşudur; uluslararası deyimini ile bir (IGO)² dur. ICCROM'un üyeleri, kişiler değil ülkelerdir. Bu ülkelerin de önce Birleşmiş Milletler (BM) üyesi olmaları gerekmektedir. Ülkelerin vermek zorunda oldukları aidat da buna göre saptanır. Bundan ötürü sorumlulukları, üyesi olan ülkelerin konuyla ilgili kurumlarına ve dolayısıyla Dış İşleri Bakanlıklarının ilgili şubelerine karşıdır. Bu nedenle de üye ülkelerin taleplerini ve dolayısıyla politikalarını göz önünde tutarlar ve kişisel başvurulara, taleplere yanıt vermek zorunluluğunda degillerdir. Uluslararası ilkelere uyulması gibi

anlaşmalarla bağlanmamışlarsa ülkelerin isteklerine yanıt ve servis vermekle yükümlüdürler. UNESCO da böyle bir kuruluştur. Onun gibi, UNESCO Dünya Kültürel Varlıklar Merkezi (WHC) de bunlardan biridir, bir (IGO)²dur.

UNESCO'nun 1956 yılında Delhi'de yapmış olduğu Genel Konferansı'nda, İkinci Dünya Savaşı'nda harabeye dönmüş olan Avrupa ülkelerinin kültürel varlıklarını onarım gayretlerinin yoğunluğu sonucu ortaya çıkan tartışmalı durumlara yardımcı olmak amacıyla; yapılan ve yapılmakta olan onarımların incelenmesi ve kriterler ile metodların geliştirilmesi için, uluslararası bir merkezin kurulmasının gerekli olduğu görülmüş ve önerilmiştir.

Bu merkezin kendi toprakları içinde kurulmasını isteyen ülkeler arasında uygun bir çabanın sarf edilmiş olduğu izlenmektedir. Bu kuruluş için en geniş olanakları sağlamayı vadeden İtalya, yarışmayı kazanmıştır. İtalya hükümeti ile yapılan bir sözleşme ile, Kültürel Varlıkların Onarımı ve Korunmasıyla İlgili Uluslararası Araştırma Merkezi'nin, 1959'da Roma'da kurulmasına karar verilmiştir.

Bir süre, uzunca olan ismine karşılık, kısaltılmış olarak 'Roma Merkezi' veya 'Uluslararası Koruma Merkezi' olarak adlandırılan bu kuruluşa, sonraları 'ICCOM' gibi açılımı biraz sorunlu, ancak akılda kolay kalabilecek bir ad verilmesi uygun görülmüştür. Son 30 yıla yakın bir süredir böyle tanınmaktadır. ICCROM, başta güçlü kurucu kadrosuyla dünyadaki ün yapmış önemli uzmanlar ile çeşitli kültürel varlıkların korunması ve onarımında önemli çalışmaları olan enstitüleri saptayarak, dünya üzerinde sıkı bir ilişkiler ağı kurmuştur. UNESCO ile birçok ortak uluslararası çalışmalara katılarak ve üyesi olan ülkelere yardımcı olacak bilimsel misyonlar örgütleyerek işe girişmiştir. Zelzele ve sel felaketlerine uğramış Guatemala, İtalya gibi ülkeler, Mısır'da Nil Vadisi'ndeki mezar buluntuları ve Hindistan'da bir Koruma Merkezi'nin kuruluşu gibi çeşitli çalışmalarda etkin olmuştur. Türkiye'de Göreme Vadisi'ndeki duvar resimlerinin korun-

¹Non-governmental organization

²Intergovernmental organization

ICCROM binası
(Roma, 2008)

masında da, uzun bir süre parasal ve teknik yardımda bulunmuştur.

Bu arada Roma'daki merkezinde ICCROM, uluslararası belgeleri derleyen ve konuyla ilgili yayınları toplayan bir merkez oluşturmuştur. Burası halen, 40 dilde 90,000 kadar rapor, kitap, dergi ve 17,000 kadar fotoğraf, vs. arşiviyle, kültürel varlıkların korunması alanında çok zengin malzemesiyle başvurulacak yer olarak karşımıza çıkmaktadır. Web sitesinde özetlenmiş yayınları, uluslararası etkinlikleri ve eğitim programları ile etkin bir yer olmuştur.

Bu olanakları ve 1964 yılında Venedik'te yapılmış olan ve kültürel varlıkların korunması konusunda bir dönüm noktası sayılan toplantıda alınan kararlara uygun olarak geliştirdiği eğitim programları ile, 1966'dan bu yana 4,000 kadar uzmanın eğitimine katkıda bulunmuştur.

ICCROM'un ısrarla ve önemle üzerinde durduğu noktalardan biri, belki de en öncelik tanıdığı husus, disiplinler arası işbirliğidir. Uluslararası eğitim programlarında, yayınla sonuçlanacak bilimsel toplantılar ve seminerlerde; mimar, sanat tarihçi, arkeolog, mühendis, kimyacı, fizikçi, turizmci, sosyal bilimci, iktisatçı, biyolog, şehir plancısı uzman ve bilim adamlarını, koruma alanında söz sahibi olan ve olacak restoratör, küratör, vs.yi her zaman için bir araya getirmeye çalışmış olduğunu görürüz.

ICCROM eski yöneticisi Cevat Erder, Zimbabwe'de düzenlenen 14. ICOMOS Genel Kurul Toplantısı'nda yaptığı çalışmalar neticesinde layık görüldüğü Gazzola Ödülü'nü alırken (2003)

ICCROM, merkezde toplanan ve rilerin ilgilenenlere en etkin ulaştırma şekli olan eğitime hep yer vermiştir. Bu amaçla, önemli bulunan alanlarda kurslar düzenlemiştir. 1965 yılında, Roma Üniversitesi ile birlikte, 6 ay süreli "Mimari Koruma Kursu"nu başlatmıştır. Tabii olarak hayli değişik içerikli olmakla birlikte bu kurs bazı kesintilere uğramışsa da; daha kısa sürelerle olmak üzere devam etmekte ve Roma Üniversitesi'nden de ayrı uygulanmaktadır.

İkinci kurs ise "Korumanın Bilimsel İlkeleri"dir. Bu kurs, 4 ay süreli olup, daha çok küratörlere, koruma alanında deneyimli teknik elemanlara, bilim adamlarına, arkeologlara, mimarlara, arşivcilere, kütüphaneci-

lere ve bu konuda 10 yıl kadar deneyimi olan kişilere verilen bir kurstur. Burada daha çok yıpranma nedenleri, bunların tespiti ve önlenmesi ile şartların iyileştirilerek bozulmaların azaltılması konuları işlenmektedir. Bu, bir "onarım" restorasyon kursu değildir; daha çok onarım konusunda özel alanlarda bilgilerini geliştirmek isteyenlere yol gösteren, nerele ve kimlerle iletişim kurabileceklerini gösteren bir kurstur.

Bu arada başlayan üçüncü kurs, "Duvar Resimlerini Koruma" kursudur. Mimariyle teknik ve estetik yönden bağlantıları olan duvar resimleri, buldukları yapıların ve şartların özelliklerine göre kendilerine özgü ve ayrıcalık gösteren koruma sorunlarıyla karşımıza çıkarlar. Bu kurs, ICCROM ve bu konuda çok deneyimi olan "the Istituto Centrale del Restauro" ile birlikte sunulur ve benzeri alanlarda ihtisas yapmak isteyenlere de yer verilir.

Bu kursu, 1975 yılında "Müzelerdeki Eserlerin Korunması için Önlemler: Yangın, Hırsızlık, İklim ve Işık" kursu takip etmiştir. Diğerlerine göre daha kısa süreli olan bu kurs ile; müzelerde sorumlu olanlara ve çalışanlara, teşhir edilen malzemelere uygun ışık türünün seçimi, müzelerde yangına karşı alınacak önlemler, ilgili aletlerin denetimi ve kullanımı, hırsızlıklara karşı alınabilecek önlemler ve objelerin malzemelerine göre

Romanya çalışmaları çerçevesinde Moldavya'nın Rusya sınırı yakınlarında bulunan bir kilisenin dış duvar fresklerinde konservasyon uygulaması (1973)

Konservasyon kararlarını paylaşım çalışması, ders esnasında (Roma, 2008)

gereken iklimsel şartların sağlanması konularında bilgi verilmeye çalışılır. Uygulama, bu kursun özelliğidir.

Ayrıca, zaman zaman da olsa kurslara katılanlara, genellikle Haziran ayında olmak üzere, eğitim metodları hakkında ve eğitim araçlarının nasıl kullanılacağı ile ilgili bir seminer düzenlenmektedir; böylece kurslara katılanlara, aldıkları bilgileri ülkelerine gittiklerinde meslektaşlarına aktarmada yardımcı olunmaktadır.

Roma'daki merkezde devamlı yürütülen bu kurslara ek olarak, ICCROM, diğer ülkelerde çeşitli kurs ve seminerlerle eğitim amacını sürdürür. Örneğin; UNESCO ile Venedik Koruma Müdürlüğü'nün katılımıyla, Venedik'te bir "Taş Koruma" kursu yıllardır devamlı olarak yapılmaktadır. Aynı şekilde "Ahşap Koruma Kursu", Norveç'te UNESCO'nun desteği ve yerel yönetimlerin katılımı ile yine uzun bir süredir gerçekleştirilmektedir.

Bu arada ICCROM, bilimsel toplantıları, eğitim amacına fırsat bilmektedir. Tayland'da duvar resimleri kursu ve Venezuela'da korumada önlemler kursunu, yerel teknisyen ve uzmanları uluslararası uzmanlarla

bir araya getirerek gerçekleştirmiştir. Aynı şekilde İrlanda ve İngiltere'de müzelerde koruma kursu, Hindistan Ellora'da duvar resimleri kursu, Peru Cusco'da kerpiç koruma kursu ve Afrika Abican'da mimaride teknik ve ilkelere kursu, uluslararası bir toplantıya katılan uzmanlardan yararlanılarak yürütülmüştür.

Roma'da pek çok bilimsel toplantı ile konferans ve benzeri etkinlikleri gerçekleştiren ve gerçekleştirmekte olan ICCROM, evindeki kütüphane ve arşiviyle de kültürel varlıkların korunmasını amaç edinmiş kişiler için bir ziyaret yeri, adeta kutsal bir mahal olmuştur.

Roma'daki kurslara bugüne kadar dünyanın dört bir yanından gelmiş 4000'i aşkın kişi, kendi ülkesinde ICCROM'un temsilcisi gibi davranmakta ve genellikle ilişkilerini devam ettirmektedir. ICOMOS, ICOM, IIC, vb. birçok uluslararası örgüt, birçok üniversite ve önemli araştırma laboratuvarı, burayla sıkı ilişkiler içindedir ve kamusal örgüt olma niteliği de ICCROM'a bu bağlamda belirli avantajlar sağlamaktadır. Halen 126 ülke, ICCROM'un üyesidir; Türkiye, 07.01.1969 tari-

Roma dönemi mozaikleri üzerinde arkeolojik konservasyon uygulama çalışması, Güneydoğu Avrupa Arkeolojik Konservasyon Kursu (Burlint, Arnavutluk, 2007)

SOIMA ses ve görüntü materyallerinin konservasyonu uygulama çalışması (Rio De Janeiro, Brezilya, 2007)

2010 CollAsia Tekstil Konservasyonu Kursu, belgeleme çalışması, Ulusal Etnoloji Müzesi (Leiden, Hollanda, 2005)

hinde üye olmuştur. 1966-2009 yılları arasında 58 Türk vatandaşının, ICCROM'daki kurslara katılmış olduğu anlaşılmaktadır. Ancak, Türkiye'de bu kuruluştan gereğince yararlanıldığı kanısında olmadığımı da belirtmeden geçemeyeceğim.